טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

„Czernowitzer Bleter", Ziar independent pentru politica, cultura și economie. Redacția și Administrația: Cernăuți, str. Radu cel Mare 13. Plătibil și justițiabil la Cernăuți.	דערשיינט וועכנטלעך ○○○○○○ איינצל־עקזעמפּלאַר 5 ליי.	אַבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האַלביערלעך: 140 ליי, פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך. אַנאָנסן לויטן מילימעטער־טאַריף.

יאָרגאַנג I.	טשערנאָוויץ, דעם 23־טן נאָוועמבער 1929.	נר. 28.

די וואָך.

די לעצטע געשעענישן אויף דער נעוויאָרקער בערז, און די גרויסע סורזענדערונגען האָבן אויך א שטאַרקע פּעולה אויף דער גאַנצער ווירטשאַפט פון די פאַראייניסטע שטאַטן. פּרעזידענט האָווער האָט פאַרופן א באַראַטונג פון פאַרשטייער פון אינדוסטריע, לאַנדווירטשאַפט און פון די אַרבעטער־אוניאָנס וועגן א בשותּפותדיקן פּלאַן פאַר עקספּאָרט און אויפבוי פון דער ווירטשאַפט.

*

דער ליטווישע מיניסטער פאַר אויסערע ענינים האָט דערקלערט פאַר דער פּרעסע, אַז ליטעס איינציקער ציל איז צו דערגרייכן די היסטאָרישע גרעניצן מיט דער הויפּט־שטאָדט ווילנע.

*

לויט ידיעות פון דרום־אַפריקע זענען אין דורבאַן פאָרגעקומען רעוואָלטן פון די דאָרטיקע איינגעבוירענע. דער ענגלישער פּאָליציי איז עס געלונגען צו באַרויקן דעם עולם... פאַרן 16־טן דעצעמבער ווערן צוגעגרייט נייע קאָמוניסטישע אומרוען.

*

נאָך דעם פּראָיעקט פון דער ענגלישער אַרבעטער־רעגירונג וועגן אַרבעטסלאָזן־אונטערשטיצונג וועלן אויך די פרויען פון אַרבעטסלאָזע באַקומען פון 9—7 שילינג די וואָך. די אונטערשטיצונג וועט זיך שוין אָנהייבן פונעם 15־טן יענואַר. די הוצאות פאַר דער אונטערשטיצונג פון אַרבעטסלאָזיקייט וועט באַטרעפן 24 און א האַלב מיליאָנען פונט שט. ד. א. מיט צוועלף א האַלב מער ווי פריער.

*

גאַנץ דייטשלאַנד שטייט אונטערן רושם פון דעם סודות־פולן מערדער אין דיסלדאָרף, וועלכער האָט ביז היינט אומגעבראַכט אומצייליקע קרבנות. דאָס וווּנדערלעכע איז נישט דער שרעקלעכער אופן וויאַזוי ער דערהרגעט זיינע קרבנות, נאָר דאָס, וואָס ער איז אַליין שריפטלעך מגלה דער פּאָליציי ווי ער באַגראָבט די הרוגים. די דייטשע קרימינאַליסטיק שטייט פאַר א גרויסן רעטעניש.

*

דער ראַט פון די פאָלקס־קאָמיסאַרן האָט באַשטעטיקט דעם בודזשעט פאַר די סאָוויעטן אין א סכום פון איבער 11 מיליאַרדן רובל. ד. א. מיט 15 פּראָצענט מער ווי אין'ם לעצטן יאָר. גרויסע סכומים זענען באַשטימט פאַר בילדונג און שוץ פון געזונדהייט

*

די קאָמונאַל־וואַלן אין פּרייסן זענען אויסגעפאַלן לטובת די עקסטרעמע פּאַרטייען, די געמעסיקטע האָבן אין א גרויסן טייל פּונקטן צו פאַרצייכענען פאַרלוסטן. אין בערלין האָבן ד' ס. ד. פאַרלוירן 9 מאַנדאַטן, די קאָמוניסטן האָבן געוווּנען 13, די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטן האָבן געוווּנען 10, די באַטייליקונג איז געווען 70 פּראָצענט פון די וואַל־באַרעכטיקטע.

*

פון מערב־אייראָפּע ווערט געמעלדעט פון א שטאַרקער אָפּקילונג פון דער טעמפּעראַטור פון שניי אין לאָנדאָן, קעלטן אין איטאַליע און פראַנקרייך.

*

די מהומות אויף פּראַגער דייטשן אוניווערזיטעט זענען נאָך נישט צו ענד. ס'זענען איבערגעפאַלן געוואָרן נישט נאָר ייִדן, נאָר אויך אַנדערע אויסלענדער און סאָציאַליסטישע שטודענטן, אַכצן שטודענטן, וועלכע זענען געווען אַרעסטירט זענען באַפרייט געוואָרן.

*

גראַפאָלאָגיע און גראַפאָלאָגן

פון 1000 ליי און העכער...

צום באַזוך פון רפאל שערמאַן.

דער הייַנטיקער מענטש פונם „בעסערן קלאַס", איז א גאָטפאַרלוירן באַשעפעניש, א פאַרשאָלטן נשמהקאַלע, א פּלאָנטער פון פּראָבלעמען, א קאָמפּלעקס פון נויטן: נשמה־נויטן, בויך־נויטן, געוויסן־נויטן און קולטור־נויטן, א בלאָנדזשענדיקער עפּעס אין א פינסטערער נאַכט פון לעבן, אָן א שטערן אייפן הימל, אָן א וועגווייזער און אָן א גואל... שוין לאַנג פאַרלוירן דעם באָדן אונטער די פיס און כאַפּט זיך נאָר אָן א שטרוי, ווילנדיק זיך האַלטן פון אויבן...

וואָס פאַר א וווּנדער, אַז ער פּרעגט ביי אַלע, וועלכע באַהויפּטן עפּעס צו וויסן פון זיין גורל, פון זיין צוקונפט און פון זיין עבר, יעגן זיך, אַז ער וואַרפט זיך אומעטום, אָנכאַפּנדיק אָנ'ם זוים פון קלייד ביי א פאַקיר, א שפּיריטיסט, אָקולטיסט, היפּנאָטיזירער און אַפילו ביי א גראַפאָלאָג? וואָס פאַר א וווּנדער, אַז ס'ווערן פאַר זיינעטוועגן יעדן טאָג געבוירן און באַשאַפן נייע טעאָריעס, יעדע א דערלייזונג, יעדע א משיח. איינער מיט א פענדל, וועלכער קאָן אויף א מאַגנעטישן אופן אַרויסגעפונען די חולאת'ן פון זיין גוף, איינער מיט א מעדיום וועלכער הערט די שטימען פון דורות, און איינער ווידער מיט א חוש וואָס הייסט אַבסאָלוטע ראיה און זעט און דערקענט פון די שוואַנצאַלעך פונם כתב־יד, פון עטלעכע שורות דעם כאַראַקטער, די צוקונפט און די פאַרגאַנגענהייט? אַז ער קען פון דער שריפט ראָטן צי זאָל מען מאַכן א געשעפט מיט דעם אָדער יענעם שותּף, צי זאָל מען איבערענדערן דעם באַרוף, צי זאָל מען דאָס און יענץ טון...

איך וואַג עס נישט צו זיין א מתנגד קעגן דער גראַפאָלאָגיע. — ס'איז דאָך שוין א וויסנשאַפט! ד. ה. זי האָט אַזוי פיל און אַזויפיל כללים, פאַראַן אַזוי פיל און אַזוי פיל ביכער וועגן דעם און באמת איז דאָך די שריפט א שפּיגל פון דער פּערזענלעכקייט, פּונקט ווי אַלץ וואָס מיר טון, פּונקט ווי אונזער פּנים איז א בוך ווי אונזער לעבן איז פאַרשריבן, פּונקט ווי אונזער הילוך דערציילט וועגן אונז, ווי די ליניעס אויף אונזערע הענט, וועלעכע דען נישט אָן אונז, פונם גלאַנץ פון די אויגן, ביז צום לאַכן, פאַראַט אונז נישט, דערציילט נישט וועגן תוך, וועגן דער נשמה??

אָבער דערווייל איז נאָר די שריפט געוואָרן דער אָביעקט פון דער וויסנשאַפט און וויסנשאַפטלעכן ציגיינערן פון צוקונפט און פאַרגאַנגענקייט, גורל און כאַראַקטער...

אין פּאַלאַס־האָטעל אין טשערנאָוויץ. אין א פּראָסטע טאָג זיצן אין א וואַרטע־זאַל א פּאָר צענטליגק מענטשן. אינטעלעקטועלע, ערצטע, אַרכיטעקטן, באַנק־דירעקטאָרן, פרויען פון קינסטלער, פרויען פון גרויסע סוחרים, אַלע צוגעהעריקע פון בעסערע קלאַס, אַלע עלעגאַנט אָנגעטון, נאָך דער נייעסטער מאָדע און אייטאָמאָביל־ן וואַרטן אויף זיי אין דרויסן. א טייל זענען שוין נערוועז, וואַרטן שוין א האַלבע שעה און ס'בריט שוין צו הערן א דערלייזנדיק וואָרט, צו באַקומען דאָס שליסעלע צום פאַרשאָלטענעם פּאַלאַץ פון דער אייגענער נשמה, וועלכעס זיי האָבן אין וואַוילטאָג, אין ליידיקגיין און אין שטענדיקן באַפרידיקן פון תאוות פאַרלוירן.

דער סעקרעטאַר האָט שוין פאַרשריבן יעדן.

הער דר. אַזוי און אַזוי און א צלמל געמאַכט ביי זיין נאָמען ד. ה. איין טויזנטער, פרוי אַזוי און אַזוי און 4 צלמים געמאַכט ד. ה. 4 טויזנטער און הער אינזשינער X 2 צלמים... און מיט א מאָל רופט מען פאַר איינעם נאָכן אַנדערן. אַריין, אַהין אין הדר מיוחד, ווו דער „מייסטער" זיצט...

איז עס א רבי? א גרויסער בעל־מופת? איז טשערנאָוויץ פּלוצים געוואָרן פרום און חסידיש? איז עס אַן אָריענטאַלישער פאַקיר, א זון פון אַן אַלטן פאָלק, וועלכער קען די שוואַכקייטן פונם מענטש און האָט די ממשלה איבער זיין נשמה? וואָס האָט אַלעמען אַזוי אויפגערודערט — די צייט איז דאָך אַזוי שווער, און א טויזנטער, צוויי און דריי אָפּצורייסן היינט איז אַפילו פאַר די אויטאָמאָביל־באַזיצערס נישט לייכט. —

ס'איז דער פּסיכאָ־גראַפאָלאָג רפאל שערמאַן!

הא! דאָס פּענאָמען מוז מען גיין זען! דאָס רעטעניש מוז מען באַטראַכטן פון דער נאָענט!

לייענט ער א לעקציע איז פול דער מוזיק־פאַריינסזאַל — אָבער מ'גייט אהיים געגודעט, מ'האָט געוואַרט אויף עפּעס א מופת'ל, מ'האָט געגאַרט נאָך א גרויסן דערלייזנדיקן וואָרט און ס'איז נישט געקומען — גייט מען דעם צווייטן טאָג זיך פּראָוון, מיט א קוויטל, אַליין געשריבן אפשר וועט מען געהאָלפן ווערן.

— א פרוי וועלכע האָט ביים אָנהויב פון דער מלחמה פאַרלוירן איר קינד גייט בעטן א ישועה, ביי איר נאָמען זענען 4 צלמים — און דער מייסטער זאָגט איר:

„דאָס קינד לעבט און ס'האַלט זיך פון אויבן".

גייט די מוטער אַהיים א געהאָלפענע און ווידער פאַרצווייפלטע. זי האָט איר קינד געפונען אָבער ווו איז עס?

— א הער וועלכער האָט זיך אַנטשלאָסן איבערצופירן אין אַן אַנדערער מדינה און האַלט שוין ביים ליקווידירן זיין פאַרמעגן, זאָגט אים דער מייסטער:

ניין — !

פאַר וואָס??? ער האָט עס געלייענט אין זיין כתב...

— א טאַטע, גייט זיך ראָטן וועגן גורל פון זיין זון — א פּעאיק קינד: א גרויסע צוקונפט, זאָגט דער מייסטער:

נעם אים א היים — וואָס גיכער, ער וועט א תּל ווערן אין דער גרויסער שטאָדט.

— סטייטש ער מוז דאָך שטודירן אין ווין, אין טשערנאָוויץ איז דאָך קיין טעכניק נישטאָ.

זאָגט דער מייסטער:

נעם אים אַהיים נאָכן פאַרענדיקן פונם שטודיום...

און אַזוי ווייטער, יעדן טאָג 50 און 60 מאָל צו לויטער בעסערע מענטשן.

ווי אַזוי איז עס מעגלעך?

רפאל שערמאַן איז א גרויסער מענטשן־קענער, רפאל שערמאַן קען דעם סוד פון דער שוואַכקייט פון די מענטשלעכע נשמות און נאָך מער מער דעם מעכאַניזם ווי אַזוי צו רעקלאַמירן און סוגערירן — די אָרעמע קאָרטנוואַרפערין אין דער ניקאָלויס־גאַס, וועלכע איז א גרויסע אשת־חיל איז מפרנס פיר קינדער און א מאַן א שכור — זי נעמט נאָר 40 ליי פאַר אַן עצה און 20 ליי פאַרן זאָגן די צוקונפט — זי ווייסט נאָך נישט ווי אַזוי מ'פאַרבונט זיך מיט א קאָנצערט־דירעקציע, ווי אַזוי מ'מאַכט א „פּרעסע־טיי" — די פּראָסטיטואירטע, וועלכע רופט זיך ביירגערלעכע פּרעסע טאָר ביי אַזא געשעפט נישט פעלן! — זי שאַפט די אַטמאָספערע און די שטימונג פאַר אָט דעם גלענצנדיקן געשעפט, וועלעכעס רופט זיך פּסיכאָ־גראַפאָלאָגיע און וועלכעס הויבט זיך אָן מיט 1000 ליי און העכער...

מיר פאַרגינען רפאל שערמאַן זיין רייכן שניט; אַז נאַראָנים געבן, פאַר וואָס זאָל א קליגער נישט נעמען?

מיר דערמאָנען נאָר די טשערנאָוויצער בעסערע מענטשן, אַז היימישע שטערן־קוקערס און צוקונפט־זאָגערס זענען אָן פּרנסה...

און אַז א סך באַפרידיקן זייער וועלט־שמערץ, זייער מאַניש געפיל און די „מעטאַפיזישע באַדערפענישן" קויפנדיק זיך פאַר צוויי ליי א גורל־צעטל ביי די וואַנדערנדיקע שפּיל־קעסטלעך־באַזיצער און דער מזלדיקער פּאַפּאַגיי, וואָס ציט אַרויס די ריכטיקע צעטל איז נישט ווייניקער א פענאָמען...

סופר.

———

די 26 קאַנדידאַטן פון דער נאַצ.־צאַראַניסטישער פּאַרטיי וועלכע האָבן אַספּירירט אין דער איצטיקער סעסיע, אויף די שטעלעס פון די וויצע־פּרעזיצערס אין פּאַרלאַמענט זענען א בולטער באַווייז, אַז די פּאַרטיי־דיסציפּלין און די פירונג פון דער רעגירנדער פּאַרטיי איז נישט קיין אויסגעהאַלטענע און קיין שטאַרקע.

*

פינאַנצמיניסטער מאַדזשאַרו האָט ביי א באַנקעט פון די האַנדעלס־ און אינדוסטריע־קאַמערן דערקלערט, אַז ער גרייט צו א גרויסע רעפאָרם פון שטייערן, וועלכע זאָלן שוין אין יוני 1930 דורכגעפירט ווערן.

*

וואָידאַ־וואָיעוואָד האָט צוליב זיין קראַנקהייט געמוזט נעמען אורלויב און דער פּרעמיער מאַניו פירט אינטערימיסטיש דעם מיניסטעריום.

מאַסטבוים־אָוונט

שבת, (ראַטהויז־זאַל)

צום פראבלעם פון א וועלט־שפראך

ס'איז פאראן א גרויסע צאל מענטשן וועלכע באטראכטן די אידעע פון א וועלט־לשון אלס אן אוטאפיע, א חלום פון פאנטאסטן און וועלט-באגליקערס און זיי מיינען אז פאר סאציאלאגן און רעאל־פאליטיקער איז נישט כדאי זיך דערמיט אפצוגעבן.

א וועלט־שפראך! צי איז עס דען נאטירליך? מיר זעען, אז עס לעבן און קעמפן הונדערטער פעלקער און יעדע אומה האט איר לשון. די לשונות דיפערענצירן זיך אין פארשידענע דיאלעקטן, און די ווידער טיילן זיך אין „מונד-ארטן". נעמט למשל ד[י] דייטשע שפראך: אין וויפיל דיאלעקטן, און לאקאלע אפצווייגונגען פון דיאלעקטן טיילן זיי זיך, ווי שווער פארשטייען זיך די דייטשן פון קענגטן ווי מ'רעדט הויכדייטש מיט די פון די נידער־דייטשע פראווינצן. אנדערע שפראכן זענען אפשר נישט אזוי שטארק דיפערענצירט, אבער זיי זענען אלע באהעפטעט פונם געזעץ פון דיפערענציאציע, א מעכטיק געזעץ, וועלכעס איז שולט מיט אן עלעמענטארער קראפט אויף אלע געביטן פונם לעבן.

און די קעגנער פון א וועלטשפראך טענה'ן ווייטער: ווען אפילו דאס אומעגלעכע זאל זיך לאזן רעאליזירן און זאלן רעדן איין לשון, אן צעשיידונג און אן צע־טיילונג איז דערמיט נאך נישט געזיכערט דער קיום פון אזא שפראך. אזוי לאנג דער ענגלענדער בלייבט דער אייגענער מיט זיין ספעציפיש ענגלישער צונג און זיין אייגנארטיקן אופן פון ארטיקולאציע, וועלן אלע ווערטער פונם וועלט־לשון באקומען ענגלישן קלאנג און מיט דער צייט וועט זיך ווידער אנטוויקלען אן אייגענע ענגלישע שפראך. און פונקט דאס אייגענע וועט געשען ביי די דייטשן, פראנצויזן א. א. און א [illegible] לעבער שפראך-אפאראט איז ביי פארשידענע פעלקער [illegible] ... פאלק, מוזן ממילא אויך זייערע שפראכן זיין פאר־שידענע [illegible]

דער הויפט-ארגומענט איז אלזא — אז א וועלט־שפראך איז [illegible] קענערס קלאר וועלכער פראגרעס, וועלכע [illegible] ס'ברענגט מיט זיך [illegible] פון א וועלט־שפראך [illegible]

[illegible] אין א סך לשונות ברענגט [illegible] יעדעס לשון האט זיינע שענקייטן און [illegible] בערנשטיין זאגט [illegible] באקוועם ווען די מענטשן זאלן [illegible] איין לשון, וואס פאר א [illegible] דעם [illegible] א פשרה וועלכע זאל באפרידיקן די אלץ גרעסער ווערנדיקע באַ־דערפנישן נאך א וועלט-שפראך, איבערלאזנדיק אנט־וויקלונגס-מעגלעכקייטן פאר די נאציאנאלע לשונות.

דער קאמפראמיס וועלכער ווערט פארגעלייגט איז: יעדעס פאלק זאל בלייבן ביי זיין שפראך און איין שפראך זאל באשטימט ווערן, אלס פארבינדונג פון אלע פעלקער. א שפראך וועלכע זאל פון אלע פעלקער געלערנט ווערן און אויף וועלכער אלע זאלן זיך פארשטענדיקן.

אט דער קאמפראמיס איז אימשטאנד צו פאר־ענטפערן דעם פראבלעם, ווייל ער באפרידיקט אלעמען און באטייט א גרויסע אפשפארונג פון מענטשלעכע ענערגיעס. אז מ'באטראכט ווי פיל מיליאנען מענטשן ס'מאטערן זיך ביים לערנען פון צוויי, דריי און פיר שפראכן ווערט ערשט קלאר די באדייטונג דערפון און ערשט דער ווירטשאפטלעכער פועל-יוצא! ספע־ציעל פאר אונז יידן, וואלט דאס פאראנען זיין פון אזא וועלט־לשון געווען פון א גרויסער באדייטונג.

און איצט מיר זענען מיט דער פארמעלע צופרידן פרעגט זיך: צי נעמען איינע פון די פארהאנענע לשונות, צו באשאפן א קונצלעכע שפראך, א נייט־באהעלף פאר דער וועלט-קולטור און וועלט־ווירטשאפט?

איז בכלל מעגלעך צו באשאפן א שפראך און צו באשטימען אן איינהייטלעכע פאנעטיק פאר דער גאנצער וועלט אלס יסוד פאר דער וועלט-שפראך?

איז דער חלום פון א האמונקולוס, מעגלעכן דורכ־צופירן אויף געביט פון גייסט, מעגלעך אויסצוטראכטן אדער קאנסטרואירן א לשון?

(א צווייטער ארטיקל קומט).

דר. [illegible]

און מען דערלויבט זיך אזוי אראפצוקוקן אויף דעם לעזער-עולם, פועלנדיק ביי זיך, אז ער, דער לע־זער, וועט בשלום אראפשלינגען יעדן געמיזעכץ, וואס דער רעדאקטאר פון דער „נייער צייטונג" וועט אים צוטראגן.

מ'דארף דאך האבן א שטיקעלע דרך-ארץ פאר די זעלבע יידישע פאלקס-מאסן, אין וועמענס נאמען ס'פרוווט זיך צומאל צו רעדן!

זאלט איר נאר ליינען אין די לעצטע נומערן פון דער „נייער צייטונג", וואס מ'מאכט פאר מטעמים פארן הארעפאשנע עולם, וואס מ'מאכט פון די פאר־שידענע פובליציסטישע ארטיקלען, ווי אזוי מ'פרוווט זיי צו מיט בלוטיקע גריזן מיט טרערן-פאפריקע — א שפייז פאר פאטאלאגישע שונאי-ציון, א געקעכטס פאר א ליינער, וועלכער נעמט זייט יארן אן אליך וואס קיסמאן און זיין חברותא דערלייבן זיך אים צו־צוטראגן, און בילדעט זיך ווענן דעם זיין מיינונג וועגן ארץ-ישראל....

*

אין איינעם פון די לעצטע נומערן פון דער „אסט־יידישער צייטונג", ווערט דא אנומעלט געבראכט א 9-שפאלטיקער פעליטאן, אין וועלכן דר. מ א י ר ע ב נ ע ר רעדט מיט אזא התפעלות וועגן דעם ווינער גראפאלאג שערמאן וואס צווינגט שוין מ'זאל זיך דערויף אביסעלע פארטראכטן.

אמת אויף דר. עבנער דארף מען זיך נישט אזוי שטארק הדושן. ווען ס'קומט צו מופתים-זאכן קאן ער אמאל ארויס פון די כלים. יעדן איינעם פון אונז ליגט נאך אין זכרון די מעשה מיט דער מאלפאר שיקסע, וועלכע דער דר. עבנער האט שטודירט וואכן-לאנג, וועלנדיק ווי דערווייזן מיט א רוע קונצן אז ס'איז פאראן אן השארת-הנפש, זער אפט קאן מען אים טרעפן מיט א זוה״ אין דער האט געשטערנבן ארויסצובאקומען פון דארטן ראיות פאר זיינע מעטא־פיזישן געדאנקען-פלי, דר. עבנער קאן אויך אין מינוטן פון באזונדערער באגייסטערונג אפווישן די [illegible] ... אמאל [illegible]

[illegible] פארט נישט קיין אורי, [illegible] נישט קיין שלי״ה און איז דאך נישט מער ווי א [illegible] מערער ווי קאמיש [illegible]

* *

צום 5-יעריקן יובל פון מיטראפאליט נ ע ק ט א־ר י ע ס אנפירן מיט דער בוקאווינער מיטראפאליע איז זיין פיינט, דער דר. קאס נ ע ר, ארויס מיט א פלאס-פיירדיקן גליק-ווונטש, און וועלכן ער הייבט ביז נאר די הויכע מענטשלעכע קוואליטעטן פונם מיטראפאליט און דערציילט פון אים אזוינע מעשים-טובים אויף פארשידענע געביטן פונם געזעלשאפט־לעכן לעבן פון פאר דער מלחמה, וועלכע זענען אים, דעם מיטראפאליט אליין מן הסתם נישט איינגעפאלן נישט נאר בהקיץ נאר אפילו אין חלום.

מילא, מ'קאן נאך גאנץ גוט פארשטיין קאסנערן דעם פאליטיקער, דעם עקספאנענט פון די ליבעראלן... ער וועט אפשר אליין נאר מיט אנדערע אזוינע און [illegible]

נאטיצן

קאניונקטור.

אין בוקאווינע, ווי די מענטשן זענען פון תמיד אן געגאנגען זייער גלייכן לעבנס-וועג, קיינמאל נישט אראפ פונם דרך־הישר, געטון וואס פרומע און גוטע לייט האבן געהייסן, אנגעבויגן דעם קאפ פאר יעדן שררה און געווען טרייע קנעכט פון יעדן מלך, — אין דער האוכער שטילער קענגט זענען עס אין די לעצטע 2 וואכן פארגעקומען 4 זעלבסטמארד:

איינס, צוויי, דריי און פיר. אין פיר פאלן איז [illegible] ... פונם מעלבסט־מערדער. אויסגעט... [illegible]

א הדוש שוין, וואס [illegible] ווערן אנגע־פעקרט [illegible] רעוואלווער, בכדי צו ווערן ארומגערינגלט מיט אן אריאל פון מארטירערטום פאר דער אפגעטענער מעשה.

נאך עפעס: זאגן מיר אפילו, ווי עס טענה'ן א א טייל פון די דערמאנטע צייטונגען, אז די פרעסע דארף צוטראגן אירע לעזער פון אל ע מ ע ן להלוטין נישט רעכנענדיק זיך מיטן געזעלשאפטלעכן ארומיגן ארום און אריבערשפאנענדיק אפילו איבער מענטש־ליכע, — צומאל צאפלדיקע — גופים, טא פאר־וואס־זשע, פרעגט זיך, פארשוויגט מען די קרבנות פון דער קאפיטאליסטישער ארדנונג, פארוואס שלינגט מען אראפ דעם גרעסטן עלנט און נויט וואס טראגן זיך ערגיץ־ווו פון די ארעמסטע ארבעטער-קווארטאלן, פארוואס שפיגלט זי נישט אפ, די דאזיקע פרעסע די שווערע מאטערנישן פון די הונדערטער און טויזנ־טער יונגע לייט און מיידלעך, וועלכע שמאכטן אין די פאבריקן ביי די שווערסטע ארבעטס-באדינגונגען און ווערן עקספלואטירט אויפן ארגסטן אופן?

אדער זענען די טאג-טעגלעכע מערדערייען און הריגות פונם קאפיטאל דערלויבט?

לעבט גיט די בירגערלעכע פרעסע אליין פון אזא מין קאניונקטור?

(m)

טעמעס:

די לעצטע טרויעריקע געשעענישן אין ארץ־ישראל האבן אינספירירט צום שרייבן וועגן ציוניזם און ארץ־ישראל דעם אלטן וועטעראן פון דער סאציאליסטי־שער באוועגונג ק א ר ל ק ו י ט ס ק י, נאך אים ק א ל י ס ק י און שפעטער אויך א ב ר א מ א וו י ט ש [illegible] איינעם פון די אנגעזעענסטע מענשעוויקעס, וואס איז א סך יארן געשטאנען ביים רודער פון דער בונדישער פארטיי אין רוסלאנד (באקאנט אלס א נאר לנאפער יידן פון דער ציוניסטישער באוועגונג. שוין פון אלע יארן). אבער ווי פיין און איידל זאגן זיי, אלע דריי, ארויס זייער מיינונג וועגן ציוניזם און זייערע אטריבוטן, באזונדערס ווען ס'קומט צו רייד וועגן די לעצטע געשעענישן אין לאנד, דערמולט גייען זיי שוין באמת ארום אויף די שפיץ פינגער, גלייך ווי מורא האבנדיק פארשוועכן די דערהויבנקייט פון די קרבנות, וואס זענען געפאלן פאר אן אידעאל.

אנדערע בונדישע קרומען זיך גלאט נאך זייערע בלומרשטע פירערס, טאנצן אים אין דעם בלוטיקן קאראהאד זייער נקמה-טענצל און קייען איבער די ברעקלעך פון פרעמדע מיינונגען, אז ס'שלאגט פשוט צום הארצן.

מאלאישע מעשה'לעך

די זון, די לבנה און דער האן

אין אנהייב האבן די דריי קינדער פון באשעפער, די זון, די לבנה און דער האן געלעבט צוזאמען און בשלום ווי אמתע ברידער. א מאל איז די זון ארויס אויף א שפאציר און די לבנה און דער האן זענען געבליבן אין דער היים. האט די לבנה געבעטן דעם האן, ער זאל אהיים טרייבן די בהמות פון פעלד. דער האן האט אבער נישט געפאלגט, איז די לבנה געווארן מלא כעס, געכאפט דעם האן ביים קעפעלע און אים אראפגעווארפן אויף דער ערד... אז די זון איז אהיים געקומען און געהערט די גאנצע מעשה, האט זי דערפון געהאט גרויס צער און צו דער לבנה אזוי געזאגט: „דו ווילסט נישט לעבן אין אחדות, נוט, וויל איך מיט דיר אויך נישט צוזאמען ארויסגיין. פון היינט אן געהער די די נאכט. דו טארסט נישט פריער ארויסגיין פארן אונט. דער טאג אבער איז מיין. דער האן וועט מיך קיינמאל נישט פארגעסן, ווארים איך האב אים נישט פארטריבן און האב אים ווייטער ליב! הוצדעם איז מיין ווילן, אז ער זאל נישט ארויסגיין אדער קרייען, ווען דו ווערסט זיין אונטערוועגס"... דער האן טוט דעם רצון פון דער זון. אלע פארטאג ווען זיין ברודער שטייט אויף, פרייט ער זיך זער שטארק. ער דערמאנט זיך, אז די זון איז זיין עלטערער ברודער, ער קוקט אים אן און רופט אים ווען טאג קומט ... [illegible] „אינדרי אינילאי צאקי עי! [illegible]" טערער ברודער, עי!) און בין־השמשות, ווען די זון גייט אונטער און די לבנה איבערנעמט די ממשלה, גייט דער האן גיך צוריק אין זיין באהעלטעניש, ער זאל די לבנה נישט זען!

די קוקאווקע.

א זון פון צאנאהארי, דעם הארפן, אלע שהים און רוחות, איז געשטארבן. דער פאטער האט צונויפ־גערופן אלע באשעפענישן פון דער ערד, זיי זאלן ביי זיין זונס לויה זינגען הספד-לידער. ווען צאנא־הארי האט געהייסן האבן אלע אנגעהויבן דעם טרויער־געזאנג. א סך זענען תיכף מיד געווארן, ס'קים האט מ'האט געהערט זייערע קולות. א שעה שפעטער האט נאר א קלייענער טייל מיטגעזונגען. נאך צוויי שעה האט מען כמעט שוין קיינעם נישט געהערט. ביים סוף פון דער דריטער שעה זענען אלע געווען שטארק בייזעריק; נאר די קוקאווקע האט נאך געהאלטן אין איין זינגען מיטן גאנצן כח. זי האט געזונגען א גאנצן טאג און א גאנצע נאכט ביז צאנאהארי האט איר געהייסן מפסיק זיין... ווען די קוקאווקע האט געבעטן איר שכר ביי צאנאהארי, האט ער צו איר אזוי גע־זאגט: „איך בין מיט דיר זער צופרידן. פון היינט אן, אז די וועסט לעגן אייער, זאלסטו דיר מער נישט בויען קיין נעסט ווי דאס טוען די אנדערע פייגל, ווארים דו ביסט דאך נאך דעם לאנגן הספד-געזאנג זער מיד. נייערט דו זאלסט דיינע אייער אריינלעגן אין די נעסטן פון אנדערע מינים פייגל. די מענטש[ן] אפילו זייערע אייער צעברעכן אדער ארויסווארפן בכדי צו מאכן פלאץ פאר דיינע אייער, און די פרעמ־דע פייגל וועלן זיך מוזן מיען זיי אויסצוווארעמען. דו וועסט שוין נישט דארפן מער מטריח זיין"... פון דעמולט אן איז זיך די קוקאווקע טאקע אזוי נוהג, זי אליין ווארעמט נישט אוים אירע אייער נאר זי איז זיך אין דעם פרט איינגאנצן סומך אויף די אנדערע פייגל...

די מאלפע און דער קראט.

א מאל איז א קאלטן רעגנדיקן פארנאכט זענען געזעסן בשכינות אונטער א בוים די מאלפע און דער קראט; זאלבענאנד געיאמערט און פארשאלטן דעם רעגן צוזאמען מיט דער ביטערער קעלט. זיי האבן באשלאסן תיכף אינדערפרי אומצווארפן א גרויסן בוים און פון דער קארע זיך צו מאכן ווארעמע שפענ־צערס... דעם אנדערן טאג האט אבער די זון ווארעם און ליכטיק געשיינט; די מאלפע איז אויף אויפן שפיץ בוים און זיך געפרייט מיט גאטס וועלט און דער קראט האט זיך ארויפגעדראפעט אויפן שטאם און זיך געטונקלט אין די גאלדענע זונשטרא־לען... פלוצים שרייט די מאלפע פון אויבן לוסטיק: נו אלטע מכשיפה, ווי גייט עס היינט? א מחיה, א גן-עדן! האט דער קראט לעבעדיק געענטפערט. זאגט נאר האט די מאלפע ווייטער געטענהט: מיר האבן דאך עפעס נעכטן ביינאכט גערעדט מכוח ווארעמע שפענצערס? מארגן וועלן מיר זיך נעמען צו דער ארבעט. מיר איז א שאד זיך איצט אוועקצורירן פון דאנען. האט דער קראט זיך געבייזערט. דעם גאנצן טאג האבן זיך די צוויי געפרייט מיט דער זון. פאר־נאכט האט ווידער אנגעהויבן גיסן א קאלטער רעגן און מיט עס זענען די געזעסן און געהאקעטע צרות אונ־טער א בוים און געקרעכצט. אזוי א ביטערקייט האט געזופצט די מאלפע. אזוי א קעלט, האט געמור־משעט דער קראט. ווידער האבן זיי זיך אנגעשמועסט מארגן תיכף פארטאג אומצווארפן א גרויסן בוים און פון זיין קארע זיך צו מאכן ווארעמע שפענצערס.

נאר אינדערפרי האט די זון זיך ווידער צעשיינט אין איר גאנצער ליכטיקער ווארעמקייט. די מאלפע איז ווידער געזעסן אויבן צווישן די צווייגן און זיך גע־תענוגט און דער קראט האט זיך ווייטער געבאדן אין גאלדענעם זונשיין...

די מאלפע פון אויבן האט זיך ווידער געחוזקט: נו, אלטע צרה, וואס הערט מען מכח די שפענצערס? און דער קראט האט זיך ווידער צעבייזערט: כאפט דיך דער נישטגוטער מיט די שפענצערס! מארגן וועסטו אויך נישט פארשפעטיקן...

אזוי האט זיך יעדן טאג איבערגעחזרט דאס אייגענע און די צוויי שכנים זענען נאך עד-היום אלע פארנאכט זיפצן און פארשעלטן די ביטערע קעלט אין דעם רעגן.

קהיה—קהיה—קהיר—קלאגט די מאלפע.

הוט—טוט—טוט— זיפצט דער קראט...

[illegible]

דאָס, וואָס ביי פּשוטע בשר ודמס איז א חסרון, ווערט ביי אים, דעם פּאָליטיקער א גאר גרויסע מעלה, וואָס פאַרדינט תהלות ותשבחות.

אבער וואָס זאָגט עפּעס קאָסנער דער היסטאָריקער. וואָס פאר א פאַרדינסטן קאָן ער פאַרצייכנען אויפן קאָנטא פאַרן מיטראָפּאָליט נעקטאַריאַ פאַר די לעצטע יאָרן?

אדער אפשר דעמולט ווען ס'רעדט דער פּאָליטיקער מוז שווייגן דער היסטאָריקער, מעג זיך אפילו ווען ער זעט איין בחוש, אז זיין צווייטע העלפט פאַרקריכט שוין צו ווייט?

(*)

יידישע דענקמעלער אין רומעניע.

ס'איז נאָך א גרויסער שאלה, וואָס אין רומעניען בכלל און אין'ם אלטן רעגאַט בפרט גיט מען זיך אָפּ זער ווינציק מיט דער אויפזוכונג און אָפּהיטן די פאַרשידענע אלטערטימלעכקייטן — דענקמעלער ווי מצבות אויף אלטע בית-עולמ'ס, אלטע קלויזן א. א. וו.

נאָר אויב אין בוקאָווינע האָט מען דאָך עפּעס אויפגעטון אויף דעם געביט, באַזונדערס א דאנק דר. מ. ד י א מ א נ ט, איז אין מאָלדאַוויאַ וואו עס געפינט זיך א היבש ביסל גאַנץ אלטע יידישע ישובים, נאָך פון דער צייט פונם שטעפּאַן דער גרויסער, אין ערך א פינף הונדערט יאָר צוריק, די דאָזיקע זאַך גענצלעך פאַרנאַכלעסיגט.

איך וויל דאָ פאַרצייכענען נאָר א פּאָר דענקמאָלן, וועלכע האָבן פאר אונז א באַדייטונג נישט נאָר פונם היסטאָריש-וויסנשאַפטלעכן ווערט, נאָר וואָלטן געקאָנט אויסגענוצט ווערן אויך אין אונזער טאָג-טעגלעכן קאַמף פאר די יידישע אינטערעסן אין רומעניען.

קרייז ווו ס'געפינען זיך די חורבות פון שטעפּאַן דעם גרויסנ'ס א פעסטונג, אויף א באַרג לעבן שטעטל טערגו-נעאַמץ געפינט זיך א שול וועלכע איז געבויט געוואָרן אין דער צייט פון אָט דעם וואָיעוואָדע (לאַנד-הערשער). די גרויס פון איר און די אלטע ווערט-זאַכן, ווי לייכטער, עצי-החיים פון די ספרים באַווייזן אז שוין דעמולט האָט פּיאַטרא געהאַט א גרויסע יידישע קהלה. פון דער צייט האָט זיך די געבייד אראָפּגעזעצט, אזוי אז מ'דאַרף אראָפּגיין ביי צען טרעפּ אין דער טיפעניש.

א מאָל האָבן געוואוינט א סך יידן. איצט איז האָרט נישטאָ קיין איין יידישע פאַמיליע און די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג באַשטייט פון לויטער רומענער-קאַטויליקן.

דורך עטלעכע פּויערישע הויפן און גערטנער זענען מיר (געפירט פון א חבר) אָנגעקומען צו א בערגל, אויף וועלכן, לויט די אָנווייזונגען פון אן אלטן פּויער ס'איז געווען דער יידישער בית-עולם און מיר האָבן דאָרט געפונען רעשטן פון פינף אלטע מצבות. צוויי זענען, שוין אזוי, טיף אריין אין דער ערד און די רעגנס האָבן שוין אזוי אָפּגעוואַשן די שטיינער, אז מ'האָט נישט געקאָנט גאָרנישט דורכליינען.

איינער פון די שטיינער, וועלכער איז אלט אריבער הונדערטאַכטציק יאָר האָט געהאַט אויף זיך א סימן פון „שופר", וואָס באַווייזט, אז שוין דעמולט איז געווען אין טערגו-נעאַמטש, א יידישע קהלה מיט א שוחט. די צווייטע מצבה איז א דאָפּלטער שטיין, אונטער וועלכן ס'ליגן ביינער פון א חתן-כלה-פּאָר (ווער ווייס וואָס פאר א טראַגישע געהיימניש ס'איז באַגראָבן געוואָרן אונטער אים) און איז אלט אַרום הונדערטזעכציק יאָר. די כלה הייסט „לאה" און דעם חתנ'ס נאָמען האָט מען נישט געקאָנט ליינען, ווייל זיין שטיין איז טיפער אריין אין דער ערד.

אויך אין דער אלטמאָדיש-ענגער (פון קראַיאָוואַ) אין דער לענג פון דאַניי, לעבן דער בולגאַרישער גרעניץ, ווי אויך אין דער דאָברודזשאַ, ווו ס'זענען אמאָל געווען גרויסע, אלטע און רייכע יידישע קהלות געפינען זיך זער פיל דענקמאָלן פון דער יידישער פאַרגאַנגענהייט.

ס'איז אויך אינטערעסאַנט צו זיין אין שטעטל אין קאָטוי באַקוי (שערגול אָקנאַ) ווו ס'געפינט זיך א היבשע נומער עטלעכע, וואָס פון די הורה, עיקר דעם, וואָס ס'געפינט זיך נישט אין אַרכיוו, אז נישט וויט פונם שטעטל געפינט זיך א דאָרף, וועלכס הייסט טערגול טראַטושולוי, וואָס האָבן גאָנצע נישט קיין אָרגאַניזאַציע וועלכע זאָל זיך דאַמיט אינטערעסירן.

ז. פּ.

נייע ביכער

ש. האַראָנטשיק: „1905", ראָמאַן, פאַרלאַג „קולטור-ליגע", וואַרשע 1929.

די קללה טוט זיך ביסלעכווייז אָפּ פון אונז, ס'פאַרשווינדט די פּאַטשאַלטענע קורצזיכטיקייט פון אונזערע וואָרט-קינסטלער צום היינט און מיט פרייד וועלן מיר אפשר באַלייטן אינגיכן אין ערגיץ אַרויס די טעמען נעכטיקע, אייער נעכטיקע, היסטאָרישע, מיט וועלכע די יידישע פּראָזאַיקער האָבן אזוי אָפּט באַנוצט ווי מיט טראַמפּאָלינען צום אריבערשפּרינגען איבער אייגענער אומפעאיקייט און פאַרנעפּלטקייט פון בליק. אונזער ניי לעבן און אונגעלויגטער קנויל פון שלענגלנדיקע פאַרלאַנגען, אינדיווידועלע ווי קאָלעקטיווע און קיין שום משיחים און גולמס קאָנען דעם קנויל נישט אויפוויקלען. אין די פאַלדן פון די זאַפטיקע דעקאָראַציעס, וואָס בילדן דריי פערטל באַגאַזש פון די גרעסערע יידישע ראָמאַנען, באַהאַלטן זיך, מעגלעך, אידעען, וואָס זענען אידענטיש, פאַראַלעל צו די מאָדערנע, ווי פאַרמאָגן אָבער נישט דאָס ראַכעריקע יונג-פלייש פונם היינט און זענען ווי שפּיגלען, וואָס ווייזן פלאַמען און ברענען נישט, ווייזן ווונדן און בלוטיקן נישט, טוען נישט וויי. דער נאָענטער יונג צום הארץ פון בעסערן יידישן לייענער — איז אן אקטועלע, אדער געבטן ערשט אקטועלע, טעמע, וואָס ווירקט מיט איר פרישקייט.

ה א ר א נ ט ש י ק, אָט דער יונגער יידישער ראָמאַניסט, וואָס האָט אָנגעהויבן זיין קאַריערע אונטערן טיטל פון „ווייסנבערג", געוואָרן באַרימט מיט זיין, שיעור נישט טראַגישן, רעאַגירן אויף שטרענגער קריטיק, ווערט א נאָמען, וואָס זעט פאָדערן איינצלנע אויפמערקזאַמקייט און אכטונג. אין „גערויש פון מאַשינען" איז שוין א ווערק, וואָס וואָלט אפילו אין דעם הכשר פון שלום אש אויך געווען דערהייבט צו די „טוויזנטער ליונער". „1905" איז א צווייטער טייל פון דער סעריע „די משפחה גריף", א ראָמאַן וואָס שטייט נישט נידריקער פון „גערויש פון מאַשינען". ס'איז די פּאַנאָראַמע פון די געשעענישן פון דער ערשטער רוסלענדישער רעוואָלוציע, א פּאַנאָראַמע נישט פון ברייטן פאַרנעם, ווייל האַראָנטשיק האָט אויסגעוויילט אלס לייוונט א מיטעלע פּראָווינציעלע שטאָדט. די אלע מענטשן זענען כמעט באַקאַנטע, די העלדן נאָענטע און זייערע ליידן און פריינדן הודערן אונז ווי היימישע געשעענישן. אין פאָן: דאָס צעפאַלן פון באַלעבאַטישן שטעטל-לעבן, פּראָלעטאַריזאַציע פון יידישן מיטלשטאַנד, געבוירן פון נייער פּסיכאָלאָגיע, נעזעלשאַפטלעכן באַוואוסטזיין, קאָמפּעטיציע און אָפּפּערפעאיקייט, דאָס אויסנוצן פון יידישן אידעאַליזם פאַר מאָדערנע אידעאַלן. גאַנצע גאַלעריען מיט טיפּן: אַרבעטער, וואָס זענען נאָך געבונדן מיטן טשאָלענט פון בירגערלעכן וואוילשטאַנד, יידישע פאַבריקאַנטן מיט פּאַטריאַרכאַלער באַציונג צו זייערע אייגענע אַרבעטער און גיריקע, געלד-גייציקע היינען, רעוואָלוציאָנערן און פּראָזאַקאַטאָרן, לאַמדן און קאָמבינאַטאָרן, דאָס שענסטע און דער שוים פון דער באַוועגונג פון טויזנט ניין הונדערט פינפן יאָר. האַראָנטשיק האָט אפשר אומיסטן זיך באַגרענעצט מיט דער מיליע פון אונזער שטאָטישער פּראָווינץ, ווייל אים איז נויטיק דער דורכשניטלעכער וועג פון מיטעלן אינטעליגענטן יידישן אַרבעטער, וועמענס צענטער איז געווען אין די דאָזיקע מקומות. מ'קאָן נישט זאָגן, אז האַראָנטשיקן פעלט שאַרפקייט פון באַאָבאַכטונג, וואָרעם האָרץ און טעמפּעראַמענט אדער מעגלעכקייט און קראַפט צו שילדערן שטימונג און טאָטן פון אזא אנגעלאָדענער צייט. ער ליידט אָבער פון אלע שלעכטע און גוטע פון דער שול, צו וועלכער ער געהער. ... נאַטוראַליזם און טרוקענער רעאַליזם מיין זיין באַרעדעוודיק. דאָס, וואָס איין אנרערקינסטלער שטרייכט אונטער מיט א זייטיקן שטריך, מוז דער רעאַליסט נעמען מיט דער וואָג פון באַגאַזש, דערפאַר מוז האַראָנטשיק צעשפּרייטן זיך אין עטלעכע גראָב-בייכיקע בענדער און לאַנג צעפליסן זיין שילדערונג אין לויזע טענער, וואָס פאַרקלענערן די ווערט פון די ביכער און מעקן א מאָל אָפּ די אילוזיע פון קונסט. דער פיינליכער וועג פון די בנימינס און ישראל-נחמן, די אָנמעכטיקע פיגורן אויף די בזאליעס פון אבגאַנג איז מער ווי א דאַנקבאַרע טעמע, נאָמער, וואָס האַראָנטשיק, ווי ס שיינט, פאַרלאָזט נאָך נישט זיין העלד בנימין און דאַרף אים נאָך ברענגען אין נייע געשטאַלטן, נאָענטערע צו אונזער צייט. אין „1905" בלייבט האַראָנטשיק געטריי די פּרינציפּן, ביי וועלכע ער האָט זיך אויך געהאַלטן אין „גערויש פון מאַשינען". דאָס איז זיכער א חסרון, א חסרון אָבער נישט נאָר האַראָנטשיקס, נישט קיין סמן פון אָנמעכטיקייט, נאָר פון דער שול, צו וועלכער ער געהער, דעם טרוקן-סטיליקן, פאַרעלטערטן, היינט נישט פּאַסיקן רעאַליזם.

שטעלן אים אָבער אויסער דער ווירקונג פון די מאָדערנע יידישע שרייבער וועט זיך שוין קיינעם נישט איינגיבן; יעדער דערשיינענער בוך זיינער פאַרערט אנערקענונג. קענען ווילן פון מערערע וועט מען א'ב דאָס מיין צוטיילן.

ב. מ ו ט ש י נ ס ק י.

טעאַטער־קוריאָזן

אין יידישן טעאַטער-וועלט, אין רומעניע, אין נאָוועמבער 1929

א גלגול פון מאָליער

שלעפּט זיך אַרום דער כינקע-פּינקע-באַלאַגאַן, פון נאָוואָסעליץ קיין ליפּקאַן און צוריק, „געפּאָצעוועט" מיטן „טאַטנס כלה" פון „מאָליער", „באַאַרבעט פון זאַכאַראָוו", אזוי לאַנג ביז מ'האָט „דערזען", אז א פעסטן שטויס געטון דעם באַלאַגאַן ביי דער קעלער, אין ערו אזוש פאַרפאָרן צו דהל אָקסלאָר. און דאָס וואָס נאָוואָסעליץ און ליפּקאַן טרייבן אַרויס, געפונט זיין תקון אין טשערנאָוויץ.

ליינענדיק אין אפיש „דעם טאַטנס כלה" פון מאָליער, באַקומט מען צוקאָוועסט אָנצוקוקן דעם „מוסר", וועמען מ'רוקט אונטער מאָליערן פאַרן טאַטן, קומענדיק אָבער אין טעאַטער, ווערט מען געוווירע פונם היפּוך. קודם דערלאַנגט מען דיר א פּראָגראַם, אין וועלכן ס'שטייט „דעם טאַטנס כלה" פון י. קאַלין (א נאָמען פון דער „הפטורה") דערנאָך גייט אויף דער פאָרהאַנג, און דער סוד ווערט אַנטפּלעקט: געשפּילט ווערט גאָר מאָליערס קאָמעדיע „דער קאַרגער", נאָר וואָס „אמת" איז „אמת", „באַאַרבעט" אויף רוק און לענד. און אין טשערנאָוויץ. קאָן דאָס פאַרדייען, וואָס נאָוואָסעליץ און ליפּקאַן ווארפן אַרויס, איז נישט קיין קוריאָז?

סיגוראַנצע באַזאָרגט בוקאַרעשט מיט „ווילנער"

טעאַטער פיאַסקאָ

די אַזוי-גערופענע „ווילנער טרופּע" (א. שטיין) האָט קומענדיק פון טראַנסילוואַניע, פון וואַנען זיי זענען קוים אַרויס בשלום ועין, זיך געלאָזט שפּילן אין דער באַסאַראַבער פּראָווינץ, שפּילנדיק וועלכע ביז זיי איז צו זיי געקומען די דאָרטיקע סיגוראַנצע, זיי דערקלערט, אז זי האָט באַקומען א באַפעל פון בוקאַרעשט, די גאַנצע טרופּע צו אַרעסטירן אויף משלוחים זיין קיין בוקאַרעשט. פאַרשטייט זיך, אז ס'האָט נישט געהאָלפן קיין „פּודינג" און נישט קיין „מצילינו", מ'האָט זיך געפּאַקט, און אונטער דער השגחה באַגלייטונג פון א קאָמיסאַר איז מען געפאָרן ווי „געפערלעכע" קיין בוקאַרעשט. געקומען אהין, האָט דער גענעראַלדירעקטאָר פון דער סיגוראַנצע פּוטר געווען דאָס רעטעניש:

אזוי ווי זיינער (דעם גענעראַלדירעקטאָרס) א פריינט, דער אימפּרעסאַריאָ ב א נ ו, האָט גענומען אין בוקאַרעשט א טעאַטער, און אפּשירט 10 גאַסטראָלן פון דער „ווילנער טרופּע", און האָט נישט געוווסט איר אדרעס ווי זי געפינט זיך, האָט ער מיך געבעטן, איך זאָל אים זי העלפן זוכן, איך האָב מיין הכר געטון די טובה, אַרויסגעשיקט א ציקולאַר אין גאַנצן לאַנד, און געפאָדערט ווער ס'וועט אייך געפינען זאָל אייך תוכף ברענגען צו מיר, און אזוי אַרום איז שוין ... פון דער „ווילנער טרופּע" 18 ... 10 גאַסטראָלן, און נישט אין ... אונזער סקאַנדאַל...

העלה פּויגל אין אמעריקאַנער ...

רחל אָספּאָלאָ, ווי אלע נישט-יונגעלייט אין איר עלטער, האָט אויסגענוצט דעם אלקער, אויפגעקנאַקט עטלעכע מיסטלעך דיניע-קערלעך, און זיך א קאַפּעלע ציגעלעגט, ווי נאָר זי איז אנדרימעלט געוואָרן, האָט זיך איר ... אלטער בובה ... „גאָטזעליקער" שמענדריק און חלום, און פאַטעטיש אויסנעשריגן: ... באָרים טאָמאַשעווסקי איז דאָ און די כראָפּעסט? כאַפּ דיך אויף א נישט באַפּט איר אין רייש. האָט זיך מאַקע אונזער רחל אויפגעכאַפּט און אנגאַזשירט באָרים טאָמאַשעווסקי, און מיט טאָמאַשעווסקין און אַנסאַמבל, און מ'שפּילט טעאַטער. זי איז אָבער נאָך געווען א ביסל פאַרשלאָפן, און געמיינט אז ס'איז אין די אלטע גוטע שמענדרעק-צייטן, ווען די דירעקטאָרשע האָט געגעבן א קלאַפּ מיטן פּיסל, זענען די אקטיאָרן געבליבן שטאָפּן פאַר איר, און האָט איצט אָנגעשטאַט צו צאָלן גאַזש, אויך געוואָלט קלאָפּן מיטן פּיסל, נאָך מער, נישט נאָר זי האָט נישט באַצאָלט די אקטיאָרן, נאָר זי האָט נאָך געפאָדערט פונם אַנסאַמבל, אז מ'זאָל זי אנטשעדיקן פאַרן בלומרשטין „הונק". האָבן זיך אָנגעהויבן ספּקולאַציעס צווישן דער דירעקציע און דעם פּערסאָנאַל, און ווען דער סכסוך האָט בעת דער וונטאָג-פאַרשטעלונג אָנגעהויבן אָנצונעמען שטאַרקערע דימענזיעס, האָט דאָס דער גאַסטראָליאָר טאָמאַשעווסקי נישט מער געקאָנט פאַרטראָגן, ... אז אין אמעריקע באַצאָלט מען די ...

ארץ־ישראל...

גייט א טרויעריק,
ווייסע נשמה
אויפן ווייטן פלאַך
פון אן אויסגעטראַכטן ...

קלויבט טויטע פּירות
מיט צאַרטע נשמה-הענט,
זאָגט א שטילע ברכה —

און גייט, און גייט...

ביים עק האָריזאָנט
האָט זיך א ריס געטאָן...
א שאַרף געשריי:

„די וועלט, די וועלט...!"

פאַרהילעכט אין טיפעניש
פון שטומע הערצער
און ליידיק, וויסט
איז דער קאַלטער, עטער געבליבן.

האָ! האָט אן עכאָ דערמאָנט
ס'איז דאָ א מאָל מיט גאָלדענע בערג
א גאָט פון לעבן, פון ...

מיט הילכיקע שאַרפע טקאָט
פריילעך און ... געשפּאָט
נאָך הובוב איז געוואָרן ...
פון גאָט דאָס אלט-...
אין שוואַרץ פאַרהילט

און הייסן מתים געוואָלד
גיסט זיך פון אים
דאָס רויטע פייער-בלוט —
א, ארץ-ישראל...!

פאַרוואָגלט לאַנג
פון פאַרוואָגלטע פעלד
... תפילה-...

און זאָג דעם לעצטן קדיש
פאַר ליינע אומשולדיק געפאַלענע
אויפן געלן מדבר-זאַמד

יוסעלע און זייגערס בוכהאַלץ, נאָך דינגפלאַץ 6

29 יאָר דאָס פאַרטרויען פון די קונים.

אקטיאָרן פאר זייער ארבעט) און ווי יעדן טאָג א גוטע נאכט זאָגנדיק איז ער זיך אהיים געגאנגען לעגן שלאָפן. ער האט זיך אבער נישט געלעגט, נאר איינגעפאקט זיינע זאכן, אראפגעפארן צום וואקזאל, זיך אויפגעזעצט און אוועקגעפארן צוריק קיין אמעריקע און איבערגעלאזט רחל אקסעלראד מיטן גאנצן אנ-סאמבל אויף קידוש השם.

עיקר שכחתי: די פרימאדאָנע פרל. רוט-רענע האָט ער נישט איבערגעלאזט, זי האָט ער מיטגענומען מיט זיך.

מ י ש ע ו ו א ה ל.

———

בריוו צו די „טש. בל.“,

פיר זעלבסטמארדן — פיר יידן.

השובע רעדאקציע!

די פראגע פון די זעלבסט-מאָרדן, וועלכע זענען אין די לעצטע טעג פארגעקומען איז אויך ווערט צו באטראכטן פון דעם שטאנדפונקט, פאר וואס אין אלע פיר פאלן זענען עס יידן. אמת, דער האנדל איז אין אונזערע הענט און מיר ליידן אמייסטן פון דעם איצטיקן קריזיס. אמת, מיר צאלן די גרעסטע שטייערן האבן נישט קיין שום שטיצע פון דער מאכט און זענען אנגעוויזן אויף זיך אליין — אבער, מוזן מיר זיך נישט מאכן א פאָרוואורף, מוזן מיר נישט רעווי-דירן אונזער לעבענס-אויפן?

געוויסע קרייזן פון דער יידישער באפעלקערונג לעבן זייט נאך דער מלחמה, נישט אזוי ווי זיי וואלטן געמוזט לעבן לויט זייערע באדערפענישן און הכנסות. א גרויסער לוקסוס, א נאכטועריי דער העכסטער פלוטאקראט'ע און גרויס-בורזשואזיע, א פארשווענ-דונג פון מיטלען ביי אלעמען, אָנגעהויבן פון דירה, קליידונג, געזעלשאפטלעכע פאראנשטאלטונגען, ביל-דונג און קינדער-דערציונג, גאנץ אומזיסטיקע הוצאות, וועלכע וואלטן ביי א ראציאָנעלן לעבנס-אופן געקאנט פארמידן ווערן — פירט דאס נישט צון א מאטע-ריעלן באנקראָט און דערנאָך צו פיזישן צוזאמענ-ברוך?

מוז מען דען אזוי קאָמפליצירט לעבן, אזוי פאר-שווענדעריש און אויסבראנגעריש, אז מ'זאל מוזן צו-נעמען פרעמדע געלדער, און צום סוף זיך מוזן אומ-ברענגען?

וואלט מען נישט גלייכער געטון, ווען מ'קערט זיך אום צום באשיידענעם, איינפאכן אבער סאלידן לעבנסשטייגער, וועלכער דערמעגלעכט עס, אז מ'זאל וויניקער אויסגעבן ווי מ'פארדינט און זיך היטן פאר די דעפיציטן?

וואלט נישט מעגלעך געווען די מענטשן צו לערנען מער צו טראכטן וועגן צוקונפט איידער וועגן תאוות פאר יעדן טאָג, איידער פאר תענוגים? זאל זיך יעדער פרייען מיטן לעבן, עס ווי צום שענסטן געניסן — אבער נישט איבערטרעטן די כוחות און די מעגלעכקייטן, וועלכע זענען אים געגעבן, כדי נישט צו ווערן א יורד אדער א מאבד עצמו לדעת!

פון דעם שטאנדפונקט וואלט די פרעסע געמוזט די פראגע דיסקוטירן!!

מיט דרך ארץ

ש. געלבער.

אבאנירט דעם אומאָפהענגיגן ארגאן „טשערנאוויצער בלעטער“.

יואל מאסטבוים

אין טשערנאָוויץ.

דער בארימטער דיכטער יואל מאסטבוים, וועלכער איז איינגעלאדן געווארן פונם „יידישן שולפאריין פאר דער בוקאָווינע“ אויף א ריי לעקציעס קומט די טעג קיין טשערנאָוויץ.

שבת, דעם 23-טן נאָוועמבער האלב 9

אוונט קומט פאָר אין פר'מאריע-זאל זיין ערשטער רעפעראט א. ד. ט.:

„דער משפט איבער דער מאָדערנער פרוי“.

נר.: 8997/29.

מודעה

די פאָדערונגען, וועלכע ווערן געשטעלט צו אונזער מושב-זקנים זענען זער גרויסע.

די געהתמעטע זשערנטשאפט האָט אין די פאָר וואָכן זייט זי פירט די קהלה-פארוואלטונג אריינגענומען א רעלאטיוו גרייסע צאָל זקנים און זקנות אין מושב אריין; דער איצטיקער באשטאנד באטרעפט 43 אינ-וואלידע פרויען און 30 אינוואלידע מענער; א גרויסע צאָל פון בקשות קענען אָבער ווענן פעלן פון פלאץ נישט אויפגענומען ווערן.

דער בייראט פון דער קהלה האָט דעם ענין ארומגערעדט אין אייניקע זיצונגען און באשלאָסן צו פארגרעסערן דאָס געביידע דורך א בנין און צו דעם צוועק דורכפירן אן עפנטלעכע זאמל-אקציע און שאפן א בוי-פאָנד.

אויפן סמך פון אן אפעל פון הערן אָבער-ראבינער מארק אין קהלה-טעמפל איז שוין נענדבט געוואָרן א סכום פון 30.000 ליי צו דעם צוועק. א חוץ דעם איז דאָ פונם מיניסטעריום פאר קולטוס א בעטראג פון 580 טויזנט ליי כדי צו פארגרעסערן דעם מושב זקנים.

די פראָיעקטן פאר דעם צובוי זענען פארטיק און די קהלה גרייט זיך צום אָנהויבן די ארבעט און צו שאפן די נויטיקע מיטלען.

נעמענדיק אין אכט, אז א גרויסע צאָל זקנים און און זקנות, וועלכע געפונען זיך אָן א דאך איבערן קאָפ און נויט ווארטן מ'זאָל זיי אריינעמען אין מושב זקנים אפעלירן מיר צון אלע יידן פון טשערנאָוויץ צו געבן שפענדן פאר דעם דאָזיקן הומאניטערן צוועק און אונז פארהעלפן רעאליזירן דעם צובוי.

דער קהלה-זשערענט

דר. גוטהערץ.

אדוואָקאט

לואיס הויסקנעכט

האט דערעפנט זיין קאנצליי אין דער

נייע-וועלטג. (סטר. מאראשעשטי) 16

1929—1930 פעלץ-סעזאָן

אײנגלאדונג.

פעלץ-אטעליער

ל. גיפס

טשערנאוויץ

סטר. רעזשעלע פערדינאנד 18

(הויפטשטראָז 18)

אימפאָרטירט פעלץ-לאנגער דירעקט פון לייפציג.

ערשטקל. ברייטשוואנץ-פערזיאנער אויך פעלצמענטל פון 10.000 ליי און העכער

אריגינאל בערלינער און ווינער מאדעלן.

פיינסטע ארבעט נאָך מאָס

פון אייגענע ווי אויך פון מיטגעבראכטע מאטעריאלן.

פארבעריי און כעמ. רייניקונג

„RECORD“

א. גראָס,

טשערנאוויץ: ריסישעג. 7: ראטהויזשטר.25

רייניקט,

פארבט

אלצו'ינג

ספעציאל-אָפטיילונג: הערנהוט-רעפאראטורן

באָראָכאָוו-לעזעזאל אין בוקארעשט.

די אָרגאניזאציע „פועלי-ציון“ אין בוקארעשט איז מודיע, אז זי האט געעפנט אין לאָקאל קאלעא וואקארעשטי נר. 49 א לעזע-זאל, וועלכן מ'קאָן באזוכן יעדן טאָג, פארמיטאָג פון 12—10 און אוונטס פון 10—7. די ב. באָראָכאָוו-ביבליאָטעק ווערט אין גיכן געעפנט. אלע חברים, סימפאטיקער און קולטור-אָרגאני-זאציעס ווערן געבעטן צו שפענדן ביכער.

אדרעס: Medic Dentist I. BEIDER
Bucureşti I, Calea Vacareşti 30.

צו אונזערע אבאָנענטן!

מיר בעטן אונזערע השובע אבאָנענטן, וועלכע האבן אינאיינעם מיטן פריערדיקן נומער באַ-קומען א פאסט-מאנדאט אז זיי זאָלן זיך באנוצן מיט דימאנדאטן און אונז שיקן דעםאבאנעמענט-מענט-אָפצאָל!

ס'איז איבריק נצ'ווייזן, ווי שווער ס'קעמפט אן אומאָפהענגיקע יידישע צייטונג פאר איר קיום. אין די 28 וואָכן זייט איר דערשיינען. האָבן מיר זיך באמיט צו זיין א טריבונע פאר פרייעם יידישן וואָרט, און פאר אלגעמיינע קולטור-אידעען. די צושטימונג וועלכע מיר האָבן באקומען פון אלע קענגטן פונם לאנד איז דער בעסטער באווייז, אז מיר דערפולן אונזער שליחות מיט ערנסט. נאָך א סך אויפגאבן מוז פון אונז רעאליזירט ווערן. די „טשערנאָוויצער בלעטער“ מוזן פארברייטערט ווערן. א ליטעראַרישע און וויסנשאפטלעכע בייל אג מוז זיין אונזער ניכסטער אויפטו, און מיר מוזן שאפן א פארבינדונג מיט די יידישע שאפנדיקע צענטרען אין די אנדערע לענדער.

העלפט אונז דאָס דערגרייכן! יעדער נייער לעזער איז א מאָראלישע און א מאטעריעלע שטיצע איז א הילף פאר אונזערע באשטרעבונגען!

באצאלט אייער אבאנעמענט און ווערבירט נייע לעזער!

די אדמיניסטראציע.

נאר דורך א שריפטלעכער אָפמעלדונג ווערט איינגעשטעלט דאס צושיקן פון אונזער צייטונג.

דאס לוקסוס-באָד

„טערקן-באד“ „BAIA TURCEASCA“

טשערנאָוויץ, שולגאס

איז גרינדלעך רעמאנטירט געווארן און איינגעריכטעט מיט אלע באקוועמלעכקייטן, לויט די מאָדערנע פאדערונגען פון דער היגיענע

זייט דעם 29-טן אָקטאבער ווידער געעפנט פארן חשובן פובליקום.

די אָפטיילונג פאר שוויץ פאר הערן איז אָפן ביי טאָג און ביי נאכט אחוץ פון 12 ביז 5 נמ. פאר דאמען.

וואנען-בעדער געעפנט א גאנצן טאג. באזונדערס רעמאנטירט. נייע קאכל-וואנעס. צו דער באקוועמלעכקייט פון די געסט איז איינגעאָרדנעט א היגיענישע ראזיראָפטיילונג, א שפעציאליזירטער הינער-אויגן-אפעראטער. — ערשטקלאסיקער בופעט און די פונקטלעכסטע באדינונג. — שטרענגסטע ריינקייט. וועגן כאזוך בעט די פאָרוואלטונג.

Editor şiRedactor rȧsponsabil: S. A. Soifer. Tipografie E. M. Ebner, Cernăuţi, str. Regele Ferdinand 8